

Fritz Johnsen

Leder

Grøftvandring

Våre fagtradisjoner har i arbeidet med tilpasning av oppvoksende barn og ungdom, vært preget av en fortløpende debatt om forholdet mellom individ og samfunn. Det har vært epoker der det individuelle har vært vektlagt på bekostning av miljøets betydning, og tilsvarende perioder der miljøet har vært vektlagt på bekostning av det individuelle. Det har med andre ord vært faglige bølger der en i ettertid kan konstatere en betydelig ubalanse – ofte båret frem av kraftfulle enkeltpersoner og fagmiljøer som har satt sitt preg på hele fagfeltet. For langt til en av sidene på veien fører til at man havner i ei grøft. Vi bør vel erkjenne at det har vært faglige epoker der grøftvandring i alt for stor grad har fått prege fagfeltet. I tillegg har vi også hatt varierende vektning av ulike retninger i synet på individuell utvikling og læring, og tilsvarende varierende vektning av ulike retninger på miljøsida.

Mangfoldet med retninger og ulike fagbølger har i stor grad vært med på å berike fagfeltet gjennom debatt og etterprøvende forskning. I den grad fagfeltet har hatt for stor slagside i forholdet tilpasning individ – samfunn, har vi imidlertid opplevd stagnasjon, ensprethet og i noen grad feilslag i det faglige arbeid. Det har også vært en tendens til at grøftvandringen har vart over lange perioder – ivrig forsvart av generasjonens fagfolk som har fått sin utdanning i en av de to aktuelle faglige tradisjonene. På 70-tallet fikk vi en reaksjon på en nokså individrettet faglig vektlegging i det 20. århundre. Vi fikk normaliseringsreformen med hovedvekt på at ”i stedet for at individet skal tilpasse seg samfunnet, skal samfunnet så vidt mulig tilpasse seg individet”. Dette var en viktig reform som på en høyst nødvendig måte korrigerer fagfeltets mange feilslag i forhold til totaliteten i tilpasning. Eksempelvis drev man på denne tiden en stor faglig individuell innsats for selvstendigjøring av klienter på institusjoner for psykisk utviklingshemmede. Dette hadde nok noe effekt på individuelle ferdigheter, men debatten om hva denne selvstendighet skulle brukes til manglet i stor grad. Institusjonen med all sin overbeskyttelse og invalidisering sosialt var fortsatt målet også etter treningen. Debatten som fulgte viste at de høyest utdannede fagfolk innenfor dette tiltakssystemet ofte også var systemets fremste forsvarere. Normaliseringsreformen fikk etter hvert en gjennomgripende virkning på fagfeltet. Individfokuset ble tilsvarende svekket. Vi uteksaminerte fagfolk fra våre høyere utdanningsinstitusjoner som var idealistisk motivert gjennom stor tro på at organisasjonstiltak og miljøtiltak i seg selv kunne avskaffe misstilpasning – noe som i sin tur gikk utover kompetanse på individualfaglig innsikt. Dette ble forsterket av en økende prioritert forskning knyttet til gruppeundersøkelser (eksempelvis grupperinger av ulike funksjonshemmede, klassegrupper osv.). Vi fikk med andre ord en viten om at eksempelvis en bestemt metode i bruk førte til en gjennomsnittlig endring i tilpasning eller læring for en gruppe. Ikke

alle disse undersøkelsene verken er eller har vært like relevante eller pålitelige. Det kritiske lys rammer ofte i mindre grad forskning som befinner seg innenfor periodens offisielt vedtatte politiske og faglige linjer. Ingen elever er gjennomsnittlige, og det gjelder i særlig grad elever med store avvik i forutsetninger. Perioden var dessuten preget av at svært mange med vår presumptive høyeste utdanning innenfor tradisjonelt individualfaglige retninger, likevel kunne ha en forbausende svak kompetanse på dette området – noe som særlig kom til uttrykk i praktisk virksomhet. Som mangeårig leder for denne type fagfolk vet jeg noe om dette. Årsaken kunne være at også våre utdanningsinstitusjoner i stor grad ble influert og deltok i denne fagbølge. I en samtale med en av våre mest kjente professorale klinikere (psykologi), ble denne situasjonen karakterisert som sterkt urovekkende individualfaglig.

Andre faglige dilemmaer kan føre til ytterligere grøftevandringer. Liv Mette Strømme setter i sin artikkel ”Når belønning straffer seg” et kritisk lys på PALS-programmet i to skoler – sammenlignet med to skoler uten et slikt program. De fleste av oss kjenner dette programmet som en systematisk og effektiv måte å fremme ønsket læring og atferd på. Strømme presenterer imidlertid egen og andres forskning som viser ”at selv om konkret belønning kan kontrollere atferd, er den mest negative effekten at den forhindrer selvregulering og svekker indre motivasjon”. ”Undermineringseffekten” synes ikke å være gjort til gjenstand for refleksjon i PALS programmet. Programmet har tvert i mot ros og belønning som sitt viktigste verktøy”. Denne type kritiske etterprøvinger er viktige, og inngår i det kraftfelt som holder en faglig balanse på plass.

En annen kjent årsak til faglig grøftevandring, er faglig ensporethet. Dyktige fagmiljø innenfor en smal sektor kan gjennom høy profesjonalitet etablere en ufortjent prioritering for ”sin” retning. Dette kjenner vi godt fra eget fagfelt – noe som i sin ytterste form også kan hindre fagutvikling. Ulike innfallsvinkler og ulike teoretiske tilnærminger er det mangfold som kan skape vekst og bedre forståelse med mer presise tiltak. Faglig nødvendig prioritering er likevel nødvendig. Ikke alle innfallsvinkler er like tilpasset ulike målgrupper - og ikke alle fagretninger har en like god vitenskapelig begrunnelse. Artikkelen ”Musikkaktiviteter og språkutvikling i barnehagen” (Hannås/Hanssen) er i så måte et interessant tilskudd til både å forstå aspekter ved språk fra en litt uvant faglig vinkel – men også avdekke ytterligere redskaper i det metodiske arsenalet for språkutvikling – og da spesielt for de yngste.

Artikler rundt PP-tjenestens situasjon er høyaktuelt. Uten fagstoff og debatt er jeg redd en av våre mest spennende fagtjenester kan ende i en enda større krise enn vi ser i dag. Sentrale og lokale prioriteringer rundt tjenesten bærer i stor grad preg av manglende faglig innsikt, noe som vel er naturlig når våre fagfolk bare i begrenset grad deltar aktivt i den fagpolitiske prosessen. I dette nummeret av tidsskriftet tar Toril Risberg og Natallia B. Hanssen tak i en side av Nordlandsforsknings rapport ”PP-tjenesten og vurdering for læring”. Det er ikke første gang at Nordlandsforsknings arbeid på dette området blir tatt opp til en høyst nødvendig kritisk vurdering. Artikler og debatt rundt PP-tjenesten, vil uansett være nødvendig og sårt tiltrengt stoff til vårt tidsskrift.

Fritz Johnsen